

Museum Dirk De Wachter

**KUNST & PSYCHIATRIE
IN BORDERLINETIJDEN**

Museum
Dr. Guislain
Gent

Lannoo

000.00.00

12

96317
7245
23972
101886256
833514989

20M0135312574449096357
47.78.060993.5376734.518
600522.41.36.507.5324432
855497003150121437189433
8905125.2314.77.98:2144.

12

9658.2.412

Inhoud

DE VERBEELDING VERBEELD

Chantal Pattyn

5

BEDENKINGEN OVER HET WEZEN VAN DE KUNSTEN IN DEZE TIJD

Dirk De Wachter

9

HET IMAGINAIRE MUSEUM VAN DIRK DE WACHTER

Een gesprek

Patrick Allegaert &

Yoon Hee Lamot

25

PSYCHIATER SUM, ERGO SUM

Het fenomeen *ddw*

Arnout De Cleene

49

THE ART OF THE BORDERLINE

Erik Thys

79

Negen kenmerken van borderline, negen bijdragen

109

DODE LIEFDE

Bart Stouten

110

STABILITEIT ALS AVONTUUR

Alicja Gescinska

113

KIJKEN ZONDER DENKEN

Oscar van den Boogaard

117

EEN TWEESNIJDEND ZWAARD

Kathleen Cools

121

DE MAN DIE DE LEEGTE VOORTDUWT

Koen Fillet

123

ZIJ EN ZIJ

Griet Op de Beeck

125

VLUCHTIGHEID

Antoon Vandevelde

129

GEHEIME UREN

Eva De Roovere

132

ZUS

Bernard Dewulf

137

Personalia

142

In zijn tekeningen toont de Amerikaanse kunstenaar Charles Benefiel (1967) vaak popachtige figuren die op oude documenten lijken te staan, een sfeer die ook versterkt wordt door zijn tekentechniek. Die figuren zijn omringd door nummers, die als geheime codes lijken te verwijzen naar een identiteit. **Charles Benefiel**, zonder titel, ca. 1990, gemengde techniek op karton. Collectie abcd, Parijs.

Chantal
Pattyn

DE VERBEELDING VERBEELD

Op een regenachtige woensdag sta ik in The Serpentine in Londen verwonderd naar het werk van de Zweedse kunstenaar Hilma af Klint (1862-1944) te kijken. Ik word totaal opgeslorpt door deze armada van abstracte vormen: cirkels, spiralen... en één keer een dubbele helix. In felle kleuren die altijd zacht blijven, ook al worden ze vaak door zwart doorkruist: rood, oranje en roze. Gaandeweg geraak ik verdoofd. Dit is elixir in verf. En dan te weten dat Af Klint aan de kost kwam als schilderes van brave landschappen en aardige portretten. Haar abstracte werk maakte ze in het geheim, in haar atelier, waar ze samen met vier vrouwelijke collega's spiritistische sessies organiseerde en het werk van de antroposoof Rudolf Steiner bestudeerde. Bovendien legde ze testamentair vast dat haar abstracte werk pas twintig jaar na haar dood aan de buitenwereld mocht worden getoond. Waardoor het alsnog Wassily Kandinsky was die geboekstaafd zou worden als de pionier van de abstractie. Vrouwen zijn te nederig. En de kunstgeschiedenis is onrechtvaardig. Maar dat doet er niet toe in deze context. Ik mijmer over de beweegredenen van Af Klint. Een vrouw, *in her forties*, in Stockholm, die beslist dat haar levensgeluk van die nieuwe vormen en kleuren afhangt. Niet omdat ze de belangrijkste kunstenaar van haar generatie wilde zijn, maar omdat het moest, voor zichzelf. Ik stel me haar kracht voor, maar ook haar eenzaamheid en twijfel. Haar kunst ontstond enkel en alleen omdat ze voor haar het verschil uitmaakte.

Mijn zoon, die straks acht wordt, zit op een bank een spelletje te spelen op zijn tablet, wachtend tot mama klaar is met kijken. Abstractie is hem nog een brug te ver. Hij merkte wel de witte en zwarte zwaan van Af Klint op. En ergens meende hij een draak te zien. En ik, ik sta aan de grond genageld. Wat ik voel is dankbaarheid. Voor dat oeuvre, dat ik pas twee Venetiaanse biënnales geleden leerde kennen. Af Klint in me opnemend, bedenk ik nogmaals hoe kunst in staat is om mensen te vormen. Ik voel het aan iedere vezel in mijn lijf. Hier adem ik voor, dit is wat me in leven houdt en me zelfs boven dat leven, dat ik vaak minacht, kan doen uitstijgen. Waar de realiteit niet toe in staat is, maakt de verbeelding goed, of beter: de verbeelding ervan. Om die reden wil ik, wat ik zelf meemaak, delen. Door erover te schrijven, of radio te maken. Verbeelding is een mensenrecht. In deze tijden van kilte en agressie is er nog meer nood aan dan anders. Ook aan pure schoonheid.

Het was opvallend hoe na de aanslagen in Parijs en de *lockdown* in Brussel mensen, van zodra het kon, naar het museum, het theater of de concertzaal wilden. Om te herbronnen en te herijken. In stilte. Met anderen. Kunst kan troosten, maar evengoed ontregelen. Ik houd van haar beide krachten. Ik zet ze in waar ik kan. Dat weet ook Dirk De Wachter. Als kenner van onze geest en ziel pleit hij voor kunst en literatuur. Meer dan voor therapie en pillen. Omdat kunst ons soms meer over het leven leert dan het leven zelf. En ons leert leven met vragen waarop geen antwoorden zijn. En zijn ze er wel, dan zijn het niet de antwoorden die we hadden verwacht. Kunst gedraagt zich kortom zoals het leven zelf. Zij is altijd onvoorspelbaar. Dat Museum Dr. Guislain deze zomer Museum Dirk De Wachter wordt, vervult me met grote vreugde. Ik ben er zeker van dat er levens gered zullen worden. En hier en daar een zieltje gewonnen. Omdat de kunst zal spreken, en de rest er even het zwijgen toe doet. Beschouw dit boek, dat de tentoonstelling vergezelt, als *a journey into the soul of art*.

In een toestand van uiterste spanning hangt *Torsione*, een werk van de Italiaanse arte-poverakunstenaar Giovanni Anselmo (1934), tegen de muur. 'Torsione' betekent wringspanning, een spanning en kracht die het werk en materiaal in balans houden en vorm geven. Wordt deze kracht verstoord, dan zal het object uiteenvallen. Weerstand, spanning, kracht, energie en stabiliteit komen samen in deze monumentale sculptuur, die balanceert tussen rust en onrust.

Giovanni Anselmo, *Torsione*, 1968, katoen en metaal.

S.M.A.K., Gent. Foto: Dirk Pauwels.

Het menselijke lichaam staat centraal in het werk van de Franse kunstenaar ORLAN (1947). Zo gebruikte ze haar eigen lichaam als meeteenheid om afstanden of oppervlaktes te meten, toonde ze haar geslachtsorganen tijdens de menstruatie onder een vergrootglas en onderging ze verschillende malen plastische chirurgie. Ze kreeg onder meer de kin van Botticelli's *Venus*, het voorhoofd van Da Vinci's *Mona Lisa* en de lippen van François Bouchers *Europa*. ORLAN wilde zich op die manier afzetten tegen de maatschappij: ze wilde anders zijn en zelf haar lichaam vorm kunnen geven. Ze wil een ander

beeld van de vrouw aanbieden dan wat we te zien krijgen in tijdschriften, films, videogames, enz. In de fotoreeks *Self-hybridizations* laat ze haar gezicht samensmelten met niet-westerse voorstellingen van schoonheid, zoals afgebeeld in maskers, sculpturen en schilderijen. Zo laat ze de relativiteit van een schoonheidsideaal zien, dat verschilt van tijd tot tijd en van cultuur tot cultuur.

ORLAN, *African self-hybridization: Mangbetu woman profile and profile of Euro-Saint-Etienne woman*, 2000, lambda-print. Axel Vervoordt Gallery, Wijnegem. © ORLAN.

© SABAM Belgium 2016.

Dirk De
Wachter

BEDENKINGEN OVER HET WEZEN VAN DE KUNSTEN IN DEZE TIJD

PRELUDE

Charles
Bukowski,
Style

Style is the answer to everything.

A fresh way to approach a dull or a dangerous thing

To do a dull thing with style is preferable to doing a dangerous thing without it

To do a dangerous thing with style is what I call art

Bullfighting can be an art

Boxing can be an art

Loving can be an art

Opening a can of sardines can be an art

Not many have style

Not many can keep style

I have seen dogs with more style than men,

Although not many dogs have style.

Cats have it with abundance.

When Hemingway put his brains to the wall with a shotgun,
that was style.

Or sometimes people give you style

Joan of Arc had style

John the Baptist

Jesus

Socrates

Caesar

García Lorca.

I have met men in jail with style.

I have met more men in jail with style than men out of jail.

Style is the difference, a way of doing, a way of being done.

Six herons standing quietly in a pool of water,

Or you, naked, walking out of the bathroom without seeing me.

We staan er niet vaak meer bij stil in hoe grote mate een relativistisch, ironiserend discours onze denkwereld heeft doordeesemd, zodat elke vorm van engagement, al bijna voor zijn verschijning, wordt ontkracht in minzame minachting of in hovaardig hoongelach.

De zinloosheid van het bestaan, de onvermijdelijkheid van onrecht en de machteloosheid van de tegenstem lijken de westerse mens terug te dringen in zijn bangelijk afgeschermd cocon, waarin hij zijn persoonlijke gelukscore amechtig tracht hoog te houden. Kunst, in al haar diverse verschijningsvormen, laat zich soms mooi in dat plaatje passen en wentelt zich dan in versiering, in de waan van de dag, in het bangelijk bevestigen van wat voorstelbaar en bekend is. Kan kunst nog verschil maken? Kan er nog *'difference'* zijn in een huis van *'divertissement'*?

KUNST ALS CONNECTERENDE KRACHT

Onze wereld dreigt de verbindingen, die noodzakelijk zijn voor het voortbestaan van de menselijke cultuur, te verliezen. De individualiserende en verbrokkelende krachten lijken soms de overhand te krijgen op de collectieve en samenhorige vermogens. Men spreekt losweg van deconstructie, van postmoderniteit en van het teloorgaan van de Grote Verhalen. Interessant is dat deze termen vooral in de kunsten worden gehanteerd.

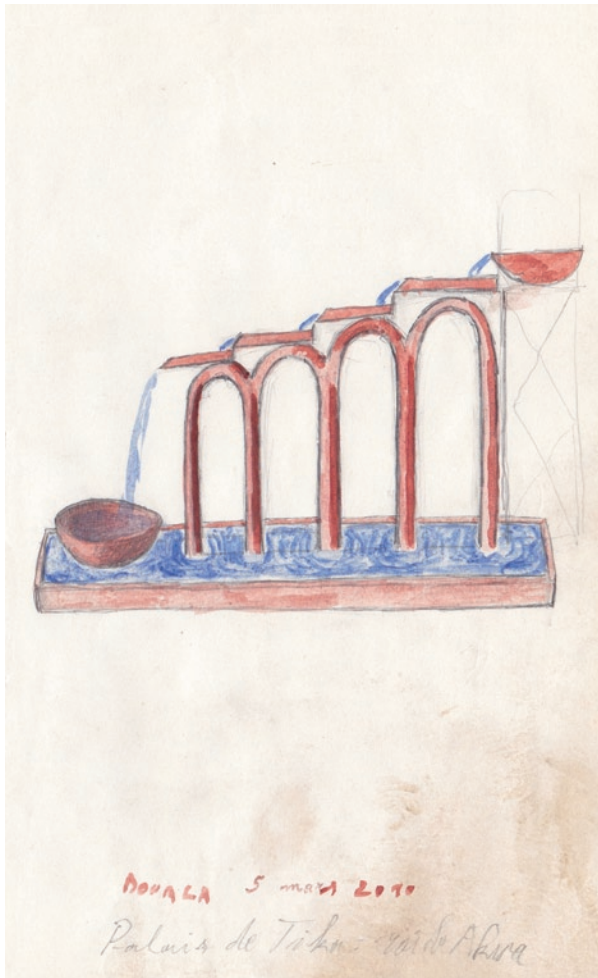
Toch wil ik hier betogen dat kunst juist fundamenteel verbindend kan zijn. Ze kan mensen samenbrengen over groepen en categorieën heen, die maatschappelijk gescheiden lijken te zijn. Ze kan heel verscheidene culturele achtergronden overstijgen en wederzijds bevruchten. De hele kunstgeschiedenis is overigens een verhaal van beïnvloeding en inwerking. Kunst, in al haar verschijningsvormen, bestaat fundamenteel in dit samenspel van verscheidenheid en verbreding. Een al te monolithische, ondoordringbare kunstvorm doodt de creativiteit en sterft in bloedeloze herhaling. De dialectiek tussen insider- en outsiderpositie, tussen geconsacreerde concepten en afwijkende ideeën, tussen succesvolle evidenties en verwarrende uitzonderingen, lijkt mij in de kunst een essentiële rol te spelen. Misschien nog meer dan op andere maatschappelijke terreinen heeft de wereld van de kunstenaars vooropgelopen om het vreemde, het nieuwe, het afwijkende, het subversieve te incorporeren. In de kunsten kan en moet de kwetsbaarheid van de minderheid haar plaats vinden, is deze kwetsbaarheid vaak essentieel voor de inspiratie. De verborgen verwondingen en de littekens van de mens, aan of buiten de rand, worden in het creatieve proces vaak omgedraaid tot een kracht die zo ook appelleert aan de broosheid van de ander. De vreemdeling

Philip Aguirre y Otegui, *Théâtre source, Ndogpassi III, Cameroon, 2013*, maquette.
Collectie kunstenaar. Foto: Philip Aguirre y Otegui.

In het werk van kunstenaar Philip Aguirre y Otegui (1961) staat de wereld centraal. Onderwerpen als oorlog, armoede of de vluchtelingenproblematiek komen vaak aan bod. In 2013 bouwde hij in een sloppenwijk in Douala (Kameroen) een modderige waterbron, waar een duizendtal gezinnen dagelijks hun drinkwater kwamen halen, om tot een architecturale sculptuur. Omdat er vooral migranten uit het hinterland wonen, had de overheid weinig oog voor deze wijk en ontbraken basisvoorzieningen zoals water en elektriciteit. In het kader van het festival SUD 2013, Salon Urbain de Douala, werkte Philip Aguirre y Otegui samen met de plaatselijke bevolking om deze vuile bron te transformeren tot een wasplaats, maar ook tot een theater en een ontmoetingsplaats. *Théâtre source* geeft een antwoord op de toenemende individualisering, door een functionele en esthetische plek te creëren die mensen samenbrengt.

Philip Aguirre y Otegui, *Théâtre source, Ndogpassi III, Cameroon, 2013*, aquarel en potlood op papier.
Collectie kunstenaar. Foto: Philip Aguirre y Otegui.

Philip Aguirre y Otegui, *Théâtre source, Ndogpassi III, Cameroon, 2013*, foto's. Collectie kunstenaar. Foto's © Koen de Waal.

toont een blik van (h)erkenning, het kunstwerk opent een verbinding, juist door de sublimering, door de onrechtstreekse verschijning. De soms onoverbrugbare bevreemding, de angst, de verstoring van de eigen zelfigheid, kan zo in het kunstige overschreden worden. Het kunstwerk vormt de overschrijding, de veerdienst, de aankoppeling van de wederzijdse vreemdheid.

De dichter getuigt van zijn diepe melancholie in een taal die ons raakt, terwijl de depressieve mens ons in zijn droefenis vaak afschrikt. De schilder toont ons met zijn verbeelding de eenzaamheid die we al te vaak negeren. De componist verklankt de vreugde van zijn verloren oorsprong waarvan we het bestaan niet kenden. De acteur drukt het verborgen trauma uit dat we niet willen voelen. Door de omweg die het creatieve proces hanteert, wordt de bevreemding schijnbaar gemilderd. De inherente dreiging van de vreemdheid wordt omgekeerd tot haar aantrekkelijke kant. De curiositeit en de verbazing overstemmen de verlammeende bangelikheden. Misschien is dat wel het wezen van kunst: het ritueel bezweren van de existentiële, menselijke angst. Deze betovering is essentieel gericht op de ander, die iets herkent, die zijn hoogsteigen andersheid opent naar de kwetsbaarheid van de medemens. Kunst kan deze kwetsuren tonen, soms heel rechtstreeks, in een rauwe vreselijkheid, soms heel subtiel, in gesublimeerde verschuiving. De intermenselijke communicatie kan bijzonder onhandig en verwarrend zijn. De creatieve taal, in al haar vormen, kan openingen maken in de inbunkering die ons allen kenmerkt in deze tijden van al te individueel zijn. Kunst is hierin paradoxaal: een uiterst individuele uitdrukking van een authentiek verhaal weerspiegelt een even individuele nood van een ander. Soms onverwacht, soms verwarrend of bedreigend. Verbindend, aansluitend, verknopend, hechtend.

KUNST ALS DRAGER VAN COMPLEXITEIT

Onze wereld is erg ingewikkeld en verandert heel snel. Desondanks of waarschijnlijk juist daarom lijken eenvoudige modellen een houvast te bieden voor de hedendaagse mens. Efficiëntie, kortetermijndenken, maakbaarheid en berekening, die de schijn geven van beheersing en zekerheid.

Cijfers vervangen de verhalen, tellen komt in de plaats van vertellen. De eenduidigheid van de digitale wereld kent natuurlijk haar beperkingen en als men de werkelijkheidswaarde ervan te veel doortrekt, komt men onvermijdelijk in de problemen. Een simplistisch en stereotiep sjabloon kan maar een beperkte bruikbaarheid hebben.

Kunst brengt ook hier verschil. Zij is meerduidelijk, gelaagd, interpreteerbaar, tot frustratie van velen. Zij appelleert niet alleen aan de ratio, maar

toont haar beperkingen door vaak het irrationele, het onbegrijpelijke, het onmogelijke tot onderwerp te maken. Haar subjectieve wezen past niet goed in de ordening die we proberen te maken om de onbegrijpelijkheid van het leven af te weren. Kunst verwijst juist naar deze andere laag, naar de ondoordringbaarheid die misschien wezenlijker is. Zij kan onthullen en tegelijk weer verhullen. Zij kan openingen creëren om de barst in het gladde oppervlak op te merken, voorbij de kunstjes, voorbij de prettige verstrooiing. Zij krast of streelt, dwarst, pookt, dwingt of evoceert. Zij kan een blik werpen op de duisternis, op wat we niet weten en zelfs niet kunnen weten, op wat de dagelijkse praatjes niet zomaar vatten. Ook de professionele criticus, de ervaren recensent, de erudiete kenner schieten wezenlijk tekort. Kunst zorgt immers voor controversen, voor verschillende meningen, voor verwarring en consternatie. De dingen kloppen niet, juist zoals het leven zelf niet klopt.

De schilder borstelt zijn personages vaag en vormeloos, de beeldhouwer maakt hoofden te groot en verminkt lichamen, de componist bedenkt atonale klanken en ontregelende ritmes, de schrijver brengt de tijdslijn in de war en laat de doden spreken. Zij lijken allen een werkelijkheid af te spiegelen die niet strookt met onze nood aan zekerheid, maar die op een of andere manier ook juister is, meer toont dan wat we gewoon zijn te zien. Daardoor krijgen we opnieuw een idee van onze inherente onbegrijpelijkheid, die ook de subjectieve werkelijkheid van de kunstenaar overstijgt. Een kunstwerk leidt een geheel eigen leven, gaat weg uit de biografische individualiteit van de maker en treedt in de wereld, waar het appelleert aan het hoogsteigen verhaal van de kijker, luisteraar en lezer.

Laten we echter niet geheel naïef en romantisch zijn. Tegelijk is kunst altijd *in* de wereld en kan zij uiteraard ook platvloers en commercieel zijn, tonen wat de markt wil en populistisch succes achternalopen. Uiteraard is zij niet altijd verheven boven de verlokkingen van de markt. Zij lijkt er soms een uitvergroot en pijnlijk voorbeeld van te zijn. Toch valt ze er steeds ook weer uit, verrast ze door zich niet in te passen, door wonderlijk te mislukken, door te ontsnappen aan de verwachtingen en voorspelbaarheden. Ze is dan niet rendabel, niet efficiënt, niet onmiddellijk nuttig en bruikbaar, niet in te zetten in het productiviteitsdenken dat ons overstemt. Ze past niet, wringt, staat averechts op het subsidiedossier, vloekt met de kijkcijfers, is allergisch voor het verkoopsucces.

Dit gebeuren is eigen aan kunst zelf, het moet niet worden nagejaagd, het is geen doel op zich. Kunst die te expliciet bedoelingen en boodschappen najaagt, wordt pamflettair en propagandistisch en verliest zo haar creatieve kracht. Kunst emergeert vaak uit onbewuste drijfveren, waarbij de maker

Het kunstenaarsduo Jos De Gruyter (1967) en Harald Thys (1966) debuteerde in de jaren 1980 met video's, die in hun extreem harde en kale weergave van de menselijke conditie en het samenleven een surreële tot zelfs metafysische uitstraling hebben. Tekenend zijn titels als *De vloek* (1999), *De pot* (2001) en *Das Loch* (2010). Mettertijd vulden andere media de hypnotiserende video's aan in hun merkwaardig consequente oeuvre rond de belachelijke onmogelijkheid van het mens-zijn. Foto's, sculpturen, tekeningen en schilderijen tonen mensachtige objecten en objectachtige mensen, zoals de hier getoonde poppen die, hoewel gemaakt uit stro en lompen, toch akelig herkenbaar zijn. **Jos De Gruyter & Harald Thys, *Die schmutzigen Puppen von Pommern 009* (links) & *028* (rechts), 2013, jute, hooi, stro en textiel.** Galerie Micheline Szwajcer en privécollectie. Courtesy of the artist and Galerie Micheline Szwajcer.

**Jos De Gruyter
& Harald Thys,**
*Die schmutzigen
Puppen von Pommern*
011, 024, 025, 036,
2013 en 2014, jute,
hooi, stro en textiel.
Galerie Micheline Szwajcer
en privécollectie.
Courtesy of the artist and
Galerie Micheline Szwajcer.

verbaasd kan zijn over de interpretaties en gevolgen. Het is juist dit onvoorspelbare labyrint van onbedoelde betekenis dat oorspronkelijk is. Het kunstwerk fungeert als drager van veelvuldige, potentiële eigenschappen, waarin verschillende verklaringen naast elkaar kunnen bestaan, vaak tegenstrijdig of verwarrend. De meerduidigheid kan bestaan in ingewikkelde constructen, maar ook in grote eenvoud, waardoor haar soms spirituele eigenschappen worden toegedicht. Ook hier verschijnt de paradox als fundamenteel kenmerk: de uitgepuurde eenvoud als antwoord op een doordenderende wereld. Een stolling van zijn.

Filmmakers tonen overrompelende beeldenwisselingen of extreme traagheid en stilte, plastische kunstenaars maken reusachtige labyrintische installaties of minimalistische tekens, muzikanten verklanken luide disharmonische chaos of vertraagde klankdruppels, dichters rappen hun oeverloze woordenstroom of staan in breekbare stilte en soms doet kunst ook alles door elkaar en tegelijk. Zij gaat alle kanten uit, zij zoekt, zij vindt niet, maar zij neemt ons mee, zij toont wat wij niet kennen en toch herkennen. Kunst brengt verwondering, zowel in wonderlijkheid als in verwonding.

Kunst als kwetsbaar wapen: *dangerous, but with style.*

KUNST ALS EXISTENTIËLE NOODZAAK

De bovengenoemde argumenten zouden kunnen suggereren dat we kunst willen promoten als een middel om het moeilijke samenleven te milderen, om het ongenoegen te temperen, de *tristesse* te troosten. Onze visie is veel fundamenteler. Kunst zien we als een diepgewortelde behoefte van de menselijke natuur, als een wezenlijk deel van het mens-zijn zelf. Nog sterker: kunst manifesteert zich in de mens, die erin thuiskomt. De mens wordt mens in de creatieve daad en overstijgt zo zijn instinctmatige zijn. De taligheid, de verbeelding, de expressie in alle zintuiglijke lagen waarin mensen zich uitdrukken tegenover elkaar, vormen de cultuur waarin het verschijnsel mens bestaat.

De hoogstfundamentele angst van het menselijke dier, te weten dat hij hier maar tijdelijk op aarde rondwaart en dat zijn leven hier futiel en moeizaam is, geeft aanleiding tot menselijke bedrijvigheid die deze angst uitdrukt, uitvergroot, sublimeert en ontstijgt. De schilder benadert het ideaaltypische schoonheidsconcept of de radeloze ontsteltenis van de nachtmerrie, de danser tart zijn lichaam in perfectie of in pijnlijke neurologische diagnostiek, de schrijver evoceert de ontdekking van de hemel of het einde van de nacht, de muzikant fluistert de trap naar het paradijs of schreeuwt de snelweg naar

de hel, de architect bouwt de verstening van de gulden snede of de gedeconstrueerde chaos, de regisseur verbeeldt de grote schoonheid of de bittere tranen. In deze werken spiegelen wij ons bestaan, in bewondering, in afkeer, in onverschilligheid of in obsessieel najagen. Deze kunst versiert niet, is geenszins een bijproduct van andere menselijke activiteiten, ze is diepmenselijk verankerd. Ze geeft uitdrukking aan de onzegbaarheid (ook in de literatuur) van deze fundamentele existentie, ze diept iets op, appelleert, confronteert ook.

Het is dit laatste gebeuren, de confrontatie, die de mens soms ook schuwt. Het niet willen of kunnen zien van de soms harde spiegelingen van ons bestaan noopt dan tot wegstijgen, tot niet willen weten, tot afsluiten voor wat kan raken. Deze 'strijd' tegen de kunsten is een strijd tegen het bestaan zelf, tegen de menselijkheid in haar essentie. Omdat het nooit mogelijk is om de menselijke creativiteit geheel uit te sluiten, wordt ze vernietst tot vrolijke versiering, tot tijdverdrijf en verdovend vermaak, tot ontspiegeling, niet-betekening en voorspelbare conformering. In een consumptionistische logica prijst men kunst tot kers op de taart, tot smakeloze versuikering, die de banaliteit van het gebak moet opsmukken. Kunst vormt echter de taartbodem, de fond, de grondlaag waarop de hele menselijke bedrijvigheid gebouwd wordt.

De geschiedenis leert ons dat kunst onophoudelijk blijft oprijzen in haar dwarsigheid, dat de gistende oprisping nooit weg is, dat de outsiderpositie steeds weer opduikt, stoort en verrast. Meer dan elke andere menselijke activiteit, ontsnapt ze immer aan de dreiging van maatschappelijke aanpassing. Kunst loopt voorop in haar visionaire verbeelding, soms zonder dat zelf te beseffen.

De kunstenaar kan een wereld oproepen die kan zijn, zal zijn of moet zijn, niet gehinderd door de wetten van de materiële werkelijkheid. Dit aanzetten tot vrij denken vergroot onze verbeelding en zet ons aan tot gedachten, die zonder deze stimulans ongedacht en onvermoed waren. In de geschiedenis van de menselijke cultuur is de kunst een essentiële kracht. Het is merkwaardig hoe een hoogtechnologische samenleving van deze stelling lijkt te vervreemden en zo haar eigen geschiedenis miskent. De dreigende zinledigheid die onze moderne wereld kenmerkt, zou hiermee nauw kunnen samenhangen.

In het moeilijke besef van zijn eindigheid zal de mens creëren en aan zijn creaties een diepgewortelde betekenis trachten te geven. Omdat deze poging nooit helemaal lukt, in de onmogelijkheid om een definitief antwoord te geven op het tekort van het menselijke zijn, blijft de menselijke geest eeuwig zoeken

Luke Fowlers (1978) montages van documentair materiaal, fotografie en geluid vormen portretten van figuren die men kan linken aan de tegencultuur van de jaren 1960. De Schotse (anti)psychiater R.D. Laing is hier een voorbeeld van. Hij ging in tegen de psychiatrische orthodoxie van zijn tijd en beschouwde de gevoelens van zijn patiënten als legitieme beschrijvingen van hun ervaringen, en niet gewoonweg als symptomen van een ziektebeeld. Laing beschouwde geestesziekte niet als een biologisch verschijnsel, maar gaf het een maatschappelijke, intellectuele, culturele of politieke betekenis. *All divided selves* geeft een overzicht van de vele reacties die volgden op Laings onorthodoxe benadering van de psychiatrie, maar schetst ook Laing als publieke figuur, die evolueerde van eminent psychiater naar (ondernemingsgezinde) beroemdheid. Fowler, die woont en werkt in Glasgow, combineert daarvoor archiefmateriaal met eigen observaties die hij vastlegde op film. **Luke Fowler**, film still van R.D. Laing uit *All divided selves*, 2011, video (kleur en zwart-wit met geluid). In opdracht van CCS Bard Galleries, Center for Curatorial Studies, Bard College. Courtesy of the artist and The Modern Institute / Toby Webster Ltd, Glasgow.

naar vormen en methoden om zijn tekort te overstijgen. Over alle tijden van de menselijke geschiedenis heen hebben alle culturen dit gedaan en zullen ze dit blijven doen. De onmogelijkheid om te ontsnappen aan zijn beperkte lot drijft de mens tot vernuftige vondsten en haast universeel erkende schepingen, waarin de goddelijkheid soms doorschemert. Omdat het kunstwerk nooit zal samenvallen met deze betrachte eeuwige en universele ontstijging aan het aardse lot, is de opdracht gedoemd om telkens weer te mislukken. Daardoor drijft het kunstige in de mens hem voort tot het einde van zijn dagen. Kunst toont de schoonheid van het falen, het eervolle sneuvelen, de geniale vergissing.

Als de nood hoog is, is de redding nabij. Onze tijd kenmerkt zich door een hoge nood aan betekenis, aan zin, aan zijnsgrond. Kunst is hier van groot belang. Ook.

Charles
Bukowski,
We must

we must bring
our own light
to the darkness.

nobody is going
to do it
for us.

as the young boys
ski
down the
slopes

as the fry cook
gets his last
paycheck

as dog chases
dog

as the chessmaster
loses more than
the game

we must bring
our own light
to the
darkness.

nobody is going
to do it
for us,

as the lonely
telephone
anybody
anywhere

as the great beast
trembles
in nightmare

as the final season
leaps into
focus

nobody is going
to do it
for us.

...

Ik weet het niet

...

Dirk De Wachter

Met onder meer foto's, sculpturen, installaties en video's werpt kunstenaar Michel François (1956) een zowel speelse als onderzoekende blik op de wereld. Agressieve kracht en kwetsbare intimiteit wisselen elkaar af in een directe dialoog met de toeschouwer. Soms heel letterlijk, wanneer de kunstenaar zijn op afficheformaat afgedrukte foto's genereus uitdeelt aan het publiek. Zijn hyperactief tintelende werk behoort tot de vaste collectie van verschillende musea, waaronder het Centre Pompidou in Parijs.

Michel François, *Walking through a neon line*, 2003, installatiezicht Ikon Gallery, Birmingham, 2014. I.A.C. Villeurbanne. Courtesy of Galerie Xavier Hufkens. Foto: Stuart Whipps.

Dit boek is tot stand gekomen in samenwerking met Museum Dr. Guislain in Gent in het kader van de tentoonstelling: **Museum Dirk De Wachter**, 25 juni – 25 september 2016.

Tentoonstelling

Concept en samenstelling tentoonstelling: Patrick Allegaert, Arnout De Cleene, Dirk De Wachter, Yoon Hee Lamot, Bart Marius, Erik Thys

Vormgeving tentoonstelling: Johan De Wit

Medewerkers tentoonstelling: Patrick Allegaert, Annemie Cailliau, Alexander Couckhuyt, Arnout De Cleene, Nico Deuninck, Henk Dewaele, Hanne Dewinter, Yoon Hee Lamot, Lenore Lampens, Bart Marius, Annemie Sneijders, Kristine Timperman, Sarah Van Bouchaute, Eline Van de Voorde, Saïdya Vanhooren, Mayke Vos

Medewerkers Museum Dr. Guislain: Fatima Ammi, Linda Arts, Fatiha Asghir, Lidwine De Buck, Kaat De Corel, Rudi De Graaf, Marc De Nutte, Karina De Weirde, Olivier Hoge, Arzu Karaca, Ummaham Karaca, Belkacem Mohamed Labadi, Alain Meganck, Maurice Michiels, Ilse Milants, Rebecca Pauwels, Kristine Praet, Tim Reynaerts, Iwijn Roggeman, Frank Snoeck, Anne-Marie Spanoghe, Caroline Speeckaert, Nico Staelens, Sybille Van den Berghe, Dieter Vanden Bossche, Geert van Pol, Hendrik Van Wordragen, Eric Verheedt, Guido Verschaeren, Judith Verween, Hatice Yagmur

Publicatie

Teksten: Patrick Allegaert, Kathleen Cools, Arnout De Cleene, Eva De Roovere, Dirk De Wachter, Bernard Dewulf, Alicja Gescinska, Yoon Hee Lamot, Lenore Lampens, Bart Marius, Griet Op de Beeck, Chantal Pattyn, Bart Stouten, Erik Thys, Oscar van den Boogaard, Antoon Vandeveld

Tekst- en beeldredactie: Patrick Allegaert, Ann Brokken, Annemie Cailliau, Alexander Couckhuyt, Arnout De Cleene, Yoon Hee Lamot, Bart Marius, Eline Van de Voorde

Fotografie: Guido Suykens (p. 70, 81, 87, 99, 111, 123, 136)

Vormgeving binnenwerk:

Dooreman

Vormgeving cover:

Nora Demoen

Foto buikband: Jimmy Kets

© Uitgeverij Lannoo nv, Tielt, 2016
D/2016/45/24 – NUR 694/895
ISBN: 978 94 014 3272 6

Alle rechten voorbehouden.
Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch of op enige andere manier zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Bruikleengevers:

abcd, Paris
Artistes Associés Jed Martin
Axel Vervoordt Gallery, Wijnegem
Collectie De Stadshof
Collectie Dirk De Wachter
Collectie Frederik Swennen
Collectie Wilfried & Yannicke Cooreman, Puurs
Dirk Martens, Wommelgem
Dora García, Courtesy of Galerie Michel Rein, Paris/Brussel
Erik Thys
Fondation Francès, Senlis
Jerry Galle, Gent
Jos De Gruyter & Harald Thys, Galerie Micheline Szwajcer, Brussel
Kunstcollectie Provincie Antwerpen
Leen Voet, Jette
Liliane Vertessen, Heusden-Zolder
Luke Fowler, Courtesy of The Modern Institute/Toby Webster Ltd, Glasgow
M HKA, Antwerpen
Michel François
Michiel De Cleene, Gent
Museum Dhondt-Dhaenens, Deurle
Museum Dr. Guislain, Gent
Philip Aguirre y Otegui
Privécollectie
Privécollectie, Courtesy of Galerie Micheline Szwajcer, Brussel
Privécollectie, Deinze
Regina José Galindo, Courtesy of prometeogallery di Ida Pisani, Milan/Lucca
Ronny Delrue, Gent
Sander Claessens (Red Dust)
S.M.A.K., Gent
Sophie Nys, Courtesy of Galerie Greta Meert
Viviane Joakim
Zeno X, Antwerpen

www.museumdrguislain.be

www.lannoo.com

Registreer u op onze website en we sturen u regelmatig een nieuwsbrief met informatie over nieuwe boeken en met interessante, exclusieve aanbiedingen.

Als u opmerkingen of vragen heeft, dan kunt u contact nemen met onze redactie: redactiekunst@lannoo.com.

Met ondersteuning van de Vlaamse Overheid

Structurele sponsor

Met de steun van

Het Museum is een realisatie van de Broeders van Liefde

